

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De strijd om het geheugen van Israël

Toen in het begin van de jaren negentig in het diepste geheim het vredesproces tussen Israël's en Palestijnen in Oslo een belangrijke impuls kreeg, lagen bij de onderhandelaars van beide partijen dezelfde boeken op hun nachtkastjes. Het waren de opzienbare publicaties van een groep jonge Israëlische historici, die al snel als de New Historians door het leven gingen. Wat maakte die boeken voor beide partijen tot zo'n belangrijke bijdrage aan het debat? En wat zegt dit over de rol van historici in het Israëlisch-Arabisch conflict?

---

door *Bart Wallet*

De auteur is historicus en verbonden aan de vakgroep Hebreeuws, Aramees en joodse studies van de Universiteit van Amsterdam en doceert joodse geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Leuven.

IN 1988 VERSCHIEEN IN HET VOORAANSTAANDE Amerikaans-joodse tijdschrift *Tikkun* een provocerend artikel onder de zelfbewuste titel 'The New Historiography. Israel confronts its past'.¹ Het was van de hand van een jonge outsider in de Israëlische historische wereld, Benny Morris. In het artikel plaatste hij zijn eigen historisch onderzoek tegenover de tot die tijd gangbare geschiedschrijving in Israël over de nog relatief jonge geschiedenis van de joodse staat.

Morris beschuldigde de 'oude historici' van een propagandistische omgang met het verleden, waarbij ze een bewust pro-Israëlische interpretatie presenteerden van beladen gebeurtenissen zoals de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948-1949 en het ontstaan van het Palestijnse vluchtelingen-vraagstuk. Morris verklaarde deze partijdige geschiedschrijving uit het feit dat de meeste van de 'oude historici' zelf deel hadden genomen aan de gevechten en daardoor vrijwel automatisch gekleurd voorgesorteerd stonden.

Morris en zijn generatiegenoten, de zelfbenoemde New Historians, zouden het helemaal anders doen. Door goed en grondig bronnenonderzoek te doen, moest op onpartijdige wijze het verleden van de zionistische beweging en de staat Israël gepresenteerd worden. Daarbij zouden onaangename waarheden niet weggedrongen mogen worden, maar in alle eerlijkheid gepresenteerd worden.

De publicaties van de New Historians leidden in Israël tot een fel en intensief publiek debat. De toon was scherp: de schrijver Aharon Megged beschuldigde de historici van een suïcidale impuls, doordat ze de vijanden van de nog altijd bedreigde staat Israël van munitie voorzagen. Niet alleen opinieleiders vanuit de rechterflank van de Israëlische politiek, maar ook liberale en progressieve politici als Amnon Rubinstein en Yael Dayan lieten zich uiterst kritisch uit over de alternatieve interpretatie van het zionistische en Israëlische recente verleden.

DE PLAATS VAN GESCHIEDENIS IN ISRAËL

Om de felheid van het publieke debat over de New Historians te begrijpen, is het nodig te beseffen welke rol het verleden precies in de Israëlische

De zionisten realiseerden zich dat Israël een gedeeld verleden nodig had om de bewoners samen te binden

samenleving speelt. Israël is een relatief jonge natie, met inwoners uit zeer uiteenlopende delen van de wereld. Binnen de zionistische beweging realiseerde men zich al in een vroeg stadium dat een samenleving met joden uit zulke diverse achtergronden als het Russische

rijk en de Arabische wereld een gedeeld verleden nodig heeft om de bewoners samen te binden.²

Daartoe werd ingezet op de vorming van een collectief geheugen, waarbij twee periodes met name belangrijk waren. Allereerst het Bijbelse verleden, de periode waarin het joodse volk vóór het begin van de diaspora gezamenlijk het land Israël bewoonde. In dat oude verleden was de band tussen het hele joodse volk en het land gevormd en alles wat daaraan herinnerde diende onderstreept en uitgedragen te worden. Dat gebeurde door de oude Bijbelse plaatsnamen opnieuw op de kaart te zetten, maar ook door in het onderwijscurriculum veel ruimte voor Tenach, de Bijbel, in te ruimen.

De tweede periode die een cruciale rol speelde was de recente geschiedenis vanaf 1881, toen de eerste zionistische pioniers in het land Israël neerstreken en begonnen met de opbouw van een joods nationaal tehuis. Veel aandacht ging uit naar de zionistische helden, zoals de visionair Theodor Herzl,

de strijder Joseph Trumpeldor en de taalvernieuwer Eliëzer Ben-Jehoeda. Hun namen gingen straten en scholen sieren, zij werden op allerlei momenten met eerbied herdacht en ten voorbeeld gehouden aan nieuwe generaties.

Bewust werd de tussenliggende geschiedenis van diasporajodendom ‘vergeten’ en weggedrongen. Joodse geschiedenis die iedereen kon verenigen en identiteit verschaffen speelde zich alleen af in het land Israël; alles daarbuiten werd gekarakteriseerd door lijden en leerde joden vooral dat zij onder de volkeren nooit een werkelijk thuis konden opbouwen. Diasporageschiedenis was slechts van belang om de continuïteit van de joodse nationale beleving te laten zien en de noodzaak van een eigen staat.

Over het recente verleden vormde zich een canonieke visie, waarbij als rode draad sinds 1881 werd gewezen op de wil van de zionisten om in vrede met de Arabische bewoners samen te leven, die vervolgens iedere kans daartoe torpedeerden. Al tijdens de periode van het Britse Mandaat (1920-1948) verwierpen de Arabieren alle delingsplannen en wilden ze de joodse gemeenschap niet naast zich accepteren in Palestina. Die onwil openbaarde zich ook tijdens de Onafhankelijkheidsoorlog van 1948-1949, toen zowel de Arabische bewoners als de buurlanden de jonge joodse staat aanvielen. De geschiedenis sindsdien, met regelmatig terugkerende oorlogen, vormde steeds opnieuw het bewijs van de stelling dat Israël niet wordt geaccepteerd.

In deze *master narrative* van het zionisme is Israël de hoofdrolspeler, met weinig ruimte voor zelfkritiek, terwijl de belangen, overwegingen en gevoelens van Palestijnen en andere Arabieren weinig aandacht krijgen en daardoor in de Israëlische publieke opinie grotendeels onzichtbaar werden.³

Deze visie op het verleden had als doel alle joodse bewoners van Israël samen te binden over etnische grenzen heen. Het Bijbelse en het recente verleden toonde aan dat het joodse volk nauw verbonden was aan het land Israël, dat het daar met recht en rede opnieuw een staat had gesticht, en dat slechts door saamhorigheid en heroïsche strijd deze joodse staat de vrijhaven kon zijn en blijven voor alle vervolgte joden.

De kritiek van de New Historians op de standaardversie van het zionistische en Israëlische verleden was daarmee niet alleen een interne discussie van historici, maar raakte ook aan de identiteit van de Israëli's. Het verleden had zo'n centrale rol in het collectieve geheugen van de joodse bewoners gekregen, dat een alternatieve visie daarop velen in verwarring bracht en als een bedreiging van de publieke orde werd beschouwd.⁴

EEN NIEUWE HISTORISCHE SCHOOL

Wie waren die New Historians precies? Drie karakteristieken zijn daarbij te noemen. Alle historici die onder deze verzamelnaam worden begrepen,

zijn na 1948 geboren en hebben dus zelf het begin van de joodse staat niet meegemaakt. In tegenstelling tot hun leermeesters zijn zij opgegroeid met de vanzelfsprekendheid van het bestaan van Israël.

Een tweede karakteristiek van hen is dat zij allen een periode in het buitenland hebben gestudeerd of gewerkt, waardoor ze een bredere en meer integrale visie op de Israëlische geschiedenis ontwikkelden, vaak door die te positioneren in algemene historische ontwikkelingen, waardoor de uniciteit van het zionistische project werd gerelativeerd.

Een derde karakteristiek is, ten slotte, dat zij – althans in het begin – buiten de Israëlische universitaire wereld werkzaam waren, met name als journalist. Daardoor waren ze enigszins geïsoleerd van de universitaire historische elite en hadden tegelijkertijd meer vrijheid om hun eigen onderzoeksprogramma's te ontwikkelen.

De vier bekendste New Historians zijn de al genoemde Benny Morris, Tom Segev, Avi Shlaim en Ilan Pappé. Benny Morris brak in 1987 door met een geruchtmakende diepgravende studie van *The birth of the Palestinian refugee problem, 1947-1949*.⁵ In het boek werd voor het eerst in Israël uitgebreid aandacht gevraagd voor het Palestijnse vluchtelingenvraagstuk en werd op zelfkritische wijze gekeken naar de rol van Israël bij het ontstaan daarvan. De conclusie dat in sommige gevallen in 1948-1949 sprake was geweest van Israëlisch geweld om Palestijnen te verdrijven, kwam hard aan. Na dit boek bleek Morris een uiterst vruchtbaar historicus te zijn, die tal van historische studies publiceerde gebaseerd op nieuw bronnenmateriaal.⁶

De journalist-historicus Tom Segev verwierf niet alleen door zijn uiterst toegankelijke stijl faam, maar ook doordat hij al in 1984 in zijn boek *1949* tegenover het mythische beeld van een eensgezind Israël de jonge joodse staat portretteerde als een samenleving van conflicten. Hierna volgden boeken over de Mandaatsperiode, de omgang met de Shoah in Israël en een grondige studie van de Zesdaagse Oorlog van 1967.⁷

Avi Shlaim, tegenwoordig hoogleraar in Oxford, werd bekend toen hij in 1988 in zijn boek *Collusion across the Jordan* de stelling poneerde dat Israël vrijwel vanaf het begin gemene zaak maakte met Jordanië, daarbij het beeld doorbrekend dat alle Arabieren eensgezind uit waren op de ondergang van de joodse staat. In Shlaims visie zijn de slachtoffers van de Israëlisch-Jordaanse samenwerking de Palestijnen, die aan beider belangen werden opgeofferd.⁸

Ilan Pappé is, ten slotte, wellicht de geruchtmakendste van de New Historians. In hetzelfde jaar als Shlaim, 1988, werd zijn dissertatie uit Oxford gepubliceerd, *Britain and the Arab-Israeli Conflict, 1948-1951*.⁹ Op basis van vrijgegeven Brits bronnenmateriaal doorbreekt hij daarin de gangbare visie dat de Britten vooral de Arabieren steunden en de zionisten tegenwerk-

ten. Volgens Pappé werkte de Britse politiek de zionisten juist in de hand. Nadien publiceerde Pappé vooral overzichtswerken, voor het merendeel gebaseerd op het onderzoek van anderen.¹⁰

Hoewel de New Historians over allerlei thema's verschillend dachten, deelden ze een aantal basisovertuigingen. De eerste daarvan is dat ze de geschiedenis van Israël en de Palestijnen zagen als nauw met elkaar verbonden. De ene geschiedenis is niet los van de andere te begrijpen. Daarom vragen de New Historians in hun werk nadrukkelijk aandacht voor de rol en perceptie van Palestijnen.

Een tweede overtuiging is dat ze af willen van de gangbare teleologische verklaring van de stichting van Israël. Het verleden had ook heel anders kunnen verlopen: een vreedzaam vergelijk met Palestijnen in een eerder

De New Historians vervingen ideologisch geladen termen door algemeen gangbare woorden

stadium – zowel voor als na 1948 – was wellicht wel mogelijk geweest, en ook de zionistische beweging heeft zich niet voldoende ingespannen om oorlog te voorkomen. Hun internationale training blijkt uit het feit dat de New Historians de uniciteit van de Israëlische geschiedenis

verwerpen en daarom grijpen naar breder gangbare historische categorieën, zoals nationalisme en kolonialisme, om het verleden te duiden.

Een derde gedeelte overtuiging is de noodzaak van een neutraal discours. Allerlei ideologisch geladen termen, zoals alija (opgaan) voor joodse immigratie, ge'oela (verlossing) voor landaankoop en de namen van de oorlogen, dienden door algemeen gangbare termen vervangen te worden. Daarom spreken ze niet van de Onafhankelijkheidsoorlog maar over de Oorlog van 1948-1949, om zo een bij voorbaat Israëlische interpretatie van deze oorlog uit te sluiten. Palestijnen beleefden diezelfde oorlog immers allerminst als Onafhankelijkheidsoorlog.

DE OORLOG VAN 1948-1949 EN HET PALESTIJNSE VLUCHTELINGENPROBLEEM

Veel aandacht heeft vooral de alternatieve visie van de New Historians op de stichtingsoorlog van Israël getrokken, mede omdat de thema's die daarbij centraal staan in de Arabisch-Israëlische verhoudingen en onderhandelingen een belangrijke rol spelen. Het zijn ook deze publicaties die tijdens de besprekingen in Oslo veelvuldig werden geraadpleegd.

Aan beide zijden was een traditionele visie ontwikkeld op het ontstaan van het Palestijnse vluchtelingenprobleem. De gangbare zionistische

interpretatie was dat de 700.000 Palestijnen waren gevlucht op uitnodiging van de Arabische leiders, met de bedoeling de Arabische opmars te vergemakkelijken, zodat ze na het verdrijven van de joden weer snel naar hun dorpen terug zouden kunnen keren. Diametraal hiertegenover stond de traditionele Arabische interpretatie, die wilde dat de Palestijnen met geweld waren verdreven door de zionisten als onderdeel van een systematisch plan om het land te zuiveren van Arabische inwoners.

Door gedetailleerd bronnenonderzoek, beschikbaar gekomen doordat Israëlische en Britse archieven openbaar werden gemaakt, wist Benny Morris tot een nieuwe visie te komen. Hij wees daarbij beide bestaande interpretaties als ideologisch vertekend af. Morris opende zijn boek met een aantal kaarten waarin hij systematisch in kaart bracht van welke Arabische dorpen de bevolking in de oorlog verdween en wat daar precies de oorzaak van was. Die oorzaken bleken per plaats zeer te verschillen. Morris concludeerde dat er sprake was van Arabische angst, zionistische pressie en hier en daar zelfs regelrechte oorlogsmisdaden. Wat Morris echter niet vond was een zionistisch plan voor een systematische verdrijving van Palestijnen. Hij weet het vluchtelingenprobleem vooral aan de natuurlijke reflex van een burgerbevolking die tussen vechtende kampen terecht komt en een goed heenkomen zoekt. Wel heeft de zionistische leiding, die zelf ook verrast werd door het vluchten van Palestijnse bewoners, dit vervolgens aangegrepen en in allerlei plaatsen gestimuleerd, hoewel er ook voorbeelden zijn van zionistische leiders die Palestijnen opriepen te blijven. Morris schetst, kortom, een gedifferentieerd beeld, waarbij zelfkritisch naar de Israëlische rol wordt gekeken, maar vooral de algemene oorlogssituatie als hoofdoorzaak wordt aangewezen.¹¹

Pappé, die over dit onderwerp weinig eigen onderzoek heeft gedaan en sterk leunt op het werk van Morris, kwam tot een scherpere conclusie. Naar zijn overtuiging was er wel degelijk een zionistisch *transfer*-plan, dat door de Israëlische soldaten systematisch werd uitgevoerd. Daarom was er naar zijn overtuiging sprake van etnische zuivering. Dat verbaasde Pappé allerm minst, omdat hij het zionisme in internationale context als een koloniale beweging beschouwde. Kolonialisme kan niet anders dan de belangen van de autochtone bevolking schaden om ruimte te maken voor de nieuwkomers. Wat de Israëli's deden paste daarom bij de logica van het zionisme als koloniale beweging.¹²

De 'oude historici', een school die overigens ook door jongere historici wordt voortgezet, hebben in reactie de conclusies van Morris en Pappé aangevallen.¹³ In het algemeen vinden ze dat de New Historians de Israëlische geschiedenis te veel losmaken van de bredere bedding van de joodse geschiedenis van lijden. Israël is geen gewone staat, maar een staat van een

vervolgde groep die pas na de ingrijpende ervaring van de Shoah een eigen staat verkreeg. Wat Israël vervolgens ondervond aan haat van de Arabische burens is een voortzetting van de aloude geschiedenis.

Concreet vonden ze dat de existentiële angst van de joodse gemeenschap in Palestina in de periode 1947-1949 door de New Historians wordt onderschat: men was zeer bevreesd dat de Arabische retoriek om 'joden de zee in te drijven' ook daadwerkelijk zou plaatsvinden en bepaalde fasen in de strijd waren erg spannend en hadden desastreuze gevolgen kunnen hebben.

Inzake het ontstaan van het vluchtelingenvraagstuk wordt benadrukt dat het idee van een *transfer* van bevolkingsgroepen, Arabische en joodse, door de Britten in de jaren 1930 was ontwikkeld, met als doel twee etnisch en politiek gescheiden gebieden te creëren. De Britten hadden het destijds wel opgeworpen, maar niet uitgevoerd. De leiders van de zionistische beweging hadden zich er altijd kritisch over uitgelaten, hoewel in de rechtse marge sommigen hier wel sympathie voor hadden. De New Historians, zo benadrukken de critici, geven met terugwerkende kracht de kleine rechterflank, de zogenaamde revisionisten, een veel te grote plaats, terwijl ze in werkelijkheid buiten het politieke en militaire besluitvormingsproces stonden. Curieus genoeg hebben daarmee New Historians en rechtse Israëli's een vrijwel vergelijkbare visie op het verleden – deels te verklaren uit het feit dat beide groepen zich in de jaren tachtig afzetten tegen de heersende links-zionistische elite, zowel in de politiek als in het intellectuele domein.

De vergelijking van Pappé met het kolonialisme wordt door de 'oude historici', maar ook door de meeste andere New Historians, met kracht van de hand gewezen. Er is sprake van kolonialisme als een westerse mogendheid zich met geweld vestigt in een land waar het historisch geen enkele band mee heeft, zich daar ten bate van de eigen economie de hegemonie verwerft en de rijkdom van het land inzet voor het moederland. In het geval van het zionisme is er echter wel degelijk sprake van een historische band, is er ook door de eeuwen heen sprake van continue joodse bewoning van Palestina en is het zionisme er niet op gericht om de rijkdom van het land te exploiteren voor een derde partij, maar het land voor haar eigen huidige en toekomstige bewoners te ontwikkelen. Daarom, zo concludeerden de 'oude historici', heeft Pappé vooral een politiek beladen term willen introduceren, die echter het historisch begrip van de gebeurtenissen sinds 1881 niet verder helpt.¹⁴

MAATSCHAPPELIJKE EFFECTEN

Hoewel de meeste New Historians betoogden dat zij met hun historische revisie geen politieke agenda hadden, maar louter de nieuw vrijgekomen

bronnen ontsloten en de historische gebeurtenissen doorgaven aan het publiek, bleek dat geschiedschrijving en politiek nauw met elkaar verbonden waren.¹⁵ In dezelfde jaren waarin de New Historians opgang maakten, woedde de intifada in de Palestijnse gebieden. Benny Morris riep publieke verontwaardiging over zich af door te weigeren als reservist te dienen in de bezette gebieden en moest daarvoor als dienstweigeraar de cel in.

De publicaties van de New Historians lieten echter niet na hun werk te doen. Hoewel in het historische debat sommige van hun meest omstreden punten niet standhielden, droegen de New Historians wel bij aan het nieuwe klimaat dat in de jaren negentig ontstond en waarin het vredesproces een aanvang nam. In de Israëliësch samenleving ontstond openheid om niet alleen vanuit het eigen perspectief naar het recente verleden te kijken, maar ook de Arabische kant van het verhaal te horen. Het taboe op het Palestijnse vluchtelingenprobleem viel weg, in openheid werd er in de politiek en media gesproken over de gebeurtenissen in 1948-1949 en werd de beschrijving van Benny Morris opgenomen in een nieuwe nationale consensus. In 1999 verschenen de eerste schoolboeken waarin niet alleen aandacht werd gegeven aan de Onafhankelijkheidsoorlog, maar ook aan al-Nakba, de Ramp, zoals de Palestijnen diezelfde oorlog betitelen. De New Historians kregen ook vaste posities aan de Israëliësch universiteiten en konden school gaan maken onder jongere generaties historici.

Het vastlopen van het vredesproces, met name na de mislukking van de besprekingen op Camp David tussen Ehud Barak en Yasser Arafat in 2000, en de geopolitieke ontwikkelingen na '9/11' resulteerden binnen de historische wereld in het uiteenvallen van de New Historians. Er ontstonden twee kampen rond respectievelijk Benny Morris en Ilan Pappé. Morris had zich al sinds 1988 als een positivistische historicus doen kennen, voor wie de bronnen het laatste woord hadden en die niets anders beoogde dan door te geven wat hij aan feiten daarin aantrof.

Tot aan 9/11 had Morris zich vooral op microniveau met de Israëliësch geschiedenis van de jaren veertig en vijftig beziggehouden, maar nu zette hij zich aan grotere historische interpretaties van het Arabisch-Israëliësch conflict. Met 9/11 in het achterhoofd ontdekte hij daarbij de cruciale rol van de islam aan Arabische zijde, iets wat hij naar eigen zeggen tot die tijd over het hoofd had gezien. In de islam zag de rationalist Morris een irrationeel systeem dat een politiek vergelijk tussen zionisten en islamitische Arabieren vanaf het begin onmogelijk heeft gemaakt. Met terugwerkende kracht stelde hij vast dat er hierdoor weinig kansen tot werkelijke vrede zijn geweest, omdat een 'seculiere' en rationele politiek aan Arabische zijde eigenlijk altijd heeft ontbroken.¹⁶

De ontdekking van Morris betekende ondertussen niet dat hij zijn eerdere zelfkritische conclusies herriep. Hij bleef erbij dat vanuit het oogpunt van mensenrechten ook Israël fouten had gemaakt en achtte het zijn plicht als historicus daarop te blijven wijzen. Ondertussen schoof hij door de ontdekking van de islam als factor in het Israëliësch-Arabisch conflict wel op van de linkerflank naar een centrumrechtse positie in het politieke spectrum. Hij bleef een voorstander van een onafhankelijke Palestijnse staat naast Israël, maar werd zeer sceptisch of dat op korte termijn wel haalbaar was vanwege de ideologische verblindings en politieke incompetentie aan Palestijnse zijde.¹⁷

Ilan Pappé legde een tegenovergestelde route af. Terwijl ook hij begon als een historicus die zich richtte op het ontdekken van nieuw materiaal in vrijgegeven archieven, verwijderde hij zich hier methodisch van onder invloed van het postmodernisme. Pappé kwam tot de conclusie dat objectieve geschiedschrijving onmogelijk is – iets wat Morris nog altijd hoog in het vaandel heeft staan – en dat het er ook in geschiedschrijving op aankomt politiek de juiste keuzes te maken. Vanuit zijn communistische levensovertuiging ontwikkelde Pappé zich tot een activist voor de Palestijnse zaak en vond hij het vooral zaak om via zijn historische publicaties het Palestijnse perspectief te schetsen. Hierbij vond hij het verdedigbaar bewust feiten weg te laten om zo de Palestijnse beleving van het recente verleden beter uit te laten komen, iets wat hem in de Israëliësch historische wereld op ernstige kritiek kwam te staan.¹⁸

Deze recente ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat de positivistische New Historians het succesvolst zijn en breed zijn geaccepteerd. Zij hebben bijvoorbeeld bijgedragen aan een herijking van het beeld van David Ben-Goerion en het Palestijnse vluchtelingenvraagstuk. De activistische New Historians zijn daarentegen gemarginaliseerd en hebben veel collega's van zich vervreemd door hun visie op de historische methodologie. In Israël worden ze nauwelijks serieus genomen, in tegenstelling tot het buitenland, waar ze met name binnen activistische kringen een warm onthaal vinden.

BALANS

De opkomst van de New Historians is een duidelijk teken van de volwassenwording van de Israëliësch samenleving. In de eerste decennia van de staat Israël was er weinig ruimte voor een kritische benadering van het zionisme en van het recente verleden. Het verleden was nog te zeer nodig als collectief geheugen om de nieuwe Israëlië's te smeden uit Europese, Arabische, Aziatische en Amerikaanse joden.

Pas in de jaren tachtig had de staat Israël zich dermate gevestigd en was het voor nieuwe generaties een niet meer weg te denken realiteit geworden, zodat er meer ruimte ontstond voor fundamentele ideologische debatten. Na de Eerste Libanonoorlog van 1982 werden de scheuren zichtbaar en werd kritiek op het politieke beleid steeds meer een vast onderdeel van de Israëlische politieke cultuur. De historici waren voluit deel van die beweging naar een normalisering van de Israëlische samenleving, waarbij dissidente geluiden ook ten aanzien van het verleden geventileerd konden worden. Niet minder had hun opkomst echter ook te maken met een voortgaande academisering van de omgang met het verleden, waardoor er met veel meer afstand en vanuit meer internationale modellen naar de eigen Israëlische geschiedenis werd gekeken.

Het is de verdienste van de New Historians dat zij ervoor hebben gezorgd dat er op delen van de zionistische en Israëlische geschiedenis een andere kijk is ontstaan. Zij hebben terecht aandacht gevraagd voor de rol en perceptie van de andere spelers – waarbij het overigens een complicerende factor is dat de Arabische archieven in tegenstelling tot de Israëlische en Britse gesloten blijven. Door hun streven naar neutraliteit is er echter een minder emotionele geschiedschrijving van het conflict gekomen en daardoor ook meer oog voor de verwevenheid van de Israëlische en Palestijnse geschiedenis.

Ondertussen hebben de ‘oude historici’ niet zonder reden benadrukt dat hoezeer er ook naar normalisering gestreefd moet worden, de vroege geschiedenis van het zionisme en Israël niet los van de bredere inbedding in de joodse geschiedenis van lijden en diasporaervaringen geïnterpreteerd kan worden. Wil men niet alleen de motieven en percepties van Palestijnse zijde maar ook aan zionistische kant eerlijk in beeld brengen, dan behoort ook aan dat aspect aandacht besteed te worden.

Het debat in de Israëlische samenleving over het recente verleden laat zien dat geschiedenis nooit volledig waardevrij bedreven wordt. Zeker in de Israëlische context is die altijd politiek geladen en heeft een historisch boek vaak concrete politieke consequenties. Dat in die context historici toch blijven proberen een eerlijk en objectief beeld van zowel de Israëlische als de Arabische geschiedenis te geven, blijft daarom ondanks het trage verloop van het politieke vredesproces een teken van hoop en vitaliteit.

Noten

1 Benny Morris, ‘The New Historiography. Israel confronts its past’, *Tikkun* 3 (1988), nr. 6, pp. 19-23, 99-102; ook in Benny Morris (red.), *Making Israel*. Ann

Arbor, MI: University of Michigan Press, 2007, pp. 9-28.

2 David N. Myers, ‘Is there still a “Jerusalem School”?’ Reflections on the state of Jewish historical scholarship in Israel’, *Jewish History* 23 (2009), nr. 4, pp. 389-406.

- 3 Joseph Heller, 'Alternative Narratives and Collective Memories: Israel's New Historians and the Use of Historical Context', *Middle Eastern Studies* 42 (2006), nr. 4, pp. 571-586.
- 4 Yoav Gelber, 'The History of Zionism Historiography. From Apologetics to Denial', in: Morris 2007, pp. 47-80.
- 5 Benny Morris, *The birth of the Palestinian refugee problem, 1947-1949*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- 6 Hij publiceerde onder meer *Righteous victims. A history of the Zionist-Arab conflict, 1881-2001* (herdruk). New York, NY: Vintage Books, 2001; en *1948. The first Arab-Israeli war*. New Haven, CT: Yale University Press, 2008.
- 7 Achtereenvolgens Tom Segev, *1949. The first Israelis* (nieuwe editie). New York: Henry Holt, 1998 [oorspronkelijke Hebreeuwse uitgave 1984]; *One Palestine, Complete. Jews and Arabs under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000 [1999]; *The Seventh Million. Israelis and the Holocaust*. New York: Henry Holt, 1993; *1967. Israel, the War and the year that transformed the Middle East*. Londen: Little, Brown, 2007 [2005].
- 8 Avi Shlaim, *Collusion across the Jordan. King Abdullah, the Zionist movement, and the partition of Palestine*. Oxford: Clarendon Press, 1988.
- 9 Ilan Pappé, *Britain and the Arab-Israeli conflict, 1948-51*. Londen: Macmillan, 1988.
- 10 Cf. Ilan Pappé, *A history of modern Palestine. One land, two peoples*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
- 11 'The Palestinian refugee problem was born of war, not by design, Jewish or Arab. It was largely a by-product of Arab and Jewish fears and of the protracted, bitter fighting that characterized the first Arab-Israeli war; in smaller part, it was the deliberate creation of Jewish and Arab military commanders and politicians.' Morris 1988, p. 286.
- 12 Pappé 2004, p. 131; Idem, *De etnische zuivering van Palestina*. Kampen: Omni-boek, 2008.
- 13 Zie hiervoor onder meer Anita Shapira, 'Hirbet Hizah. Between Remembrance and Forgetting', *Jewish Social Studies* 7 (2000), nr. 1, pp. 1-62; Mordechai Bar-On, 'Remembering 1948. Personal Recollections, Collective Memory, and the Search for "What Really Happened"', in: Morris 2007, pp. 29-46; Ephraim Karsh, *Fabricating Israeli History. The 'New Historians'*. Londen: Cass, 1997.
- 14 Een goede analyse van het debat over 1948: Avi Shlaim, 'The debate about 1948', in: Morris 2007, pp. 124-146.
- 15 Cf. Israel Bartal, 'What's Left of the Onion? A "Post-Modernist" Tract against "Post-Zionism"', *Israel Studies* 6 (2001), nr. 2, pp. 129-138.
- 16 Cf. Morris 2001.
- 17 Zijn persoonlijke visie op het conflict en een eventuele oplossing daarvoor heeft Morris onlangs vastgelegd in *One state, two states. Resolving the Israel/Palestine conflict*. New Haven, CT: Yale University Press, 2009. Voor een kritische analyse van Morris' ontwikkeling zie Joel Beinin, 'Forgetfulness for memory. The limits of the new Israeli history', *Journal of Palestine Studies* 34 (2005), nr. 2, pp. 6-23.
- 18 Zie voor Pappés beschrijving van zijn gang 'Humanizing the Text. Israeli "New History" and the Trajectory of the 1948 historiography', *Radical History Review* 86 (2003), pp. 102-122.